Наталія ІЛІКА
здобувачка магістерської освітньої програми
«Середня освіта (Географія)»
Науковий керівник –
кандидат географічних наук,
доцент кафедри фізичної географії,
геоморфології та палеогеографії
Ірина ДОБИНДА
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КРАЄЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ (НА ПРИКЛАДІ ГУЦУЛЬЩИНИ)

Сучасна географічна освіта орієнтована не лише на засвоєння теоретичних знань, а й на формування в учнів уміння застосовувати їх для пізнання конкретної території. Одним із важливих засобів реалізації такого підходу є використання краєзнавчого матеріалу, що дає змогу поєднати загальні географічні закономірності з особливостями конкретного регіону. Методичною основою краєзнавчого принципу є підходи «від відомого до невідомого» та «від близького до далекого», які створюють умови для поступового розширення географічних уявлень учнів [2; 3].

Аналіз навчальної програми з географії для 8-9 класів засвідчив значний дидактичний потенціал систематичного залучення краєзнавчих матеріалів про Гуцульщину, що створює сприятливі передумови для конкретизації географічних знань, формування просторового мислення учнів та посилення зв’язку навчального матеріалу з особливостями рідного краю. Особливо сприятливими для цього є курс «Україна у світі: природа, населення» у 8 класі та курс «Україна і світове господарство» у 9 класі. Краєзнавчий матеріал у цьому випадку може виконувати не лише ілюстративну функцію, а й бути основою для практичного дослідження географічних процесів та явищ [1; 3].

У 8 класі матеріали про Гуцульщину доцільно використовувати під час вивчення тем, пов’язаних із рельєфом, тектонічною та геологічною будовою, кліматом, водами суходолу, ландшафтами, природокористуванням і населенням України. Наприклад, під час вивчення рельєфу Українських Карпат можна розглянути особливості Скибового та Чорногірського хребтів, Чивчинського масивів і Ґорґан. Практичну складову такого заняття може забезпечити робота з топографічними картами, під час якої учні визначають висотні характеристики та особливості рельєфу.

Під час вивчення теми «Клімат і кліматичні ресурси» Гуцульщина може розглядатися як регіональний приклад впливу рельєфу на кліматичні умови. На основі краєзнавчих матеріалів учні можуть досліджувати прояви вертикальної кліматичної поясності та простежувати залежність температурних умов від абсолютної висоти місцевості. Вивчення теми «Води суходолу і водні ресурси» можна доповнити характеристикою Пруту, Черемошу, Тиси та інших гірських водотоків, а також аналізом особливостей їхнього гідрологічного режиму.

Особливе методичне значення має використання краєзнавчого матеріалу під час вивчення «Ландшафтів України» та «Природокористування». Учням доцільно запропонувати проєктну роботу з дослідженням природоохоронних територій, зокрема національних природних парків «Гуцульщина», «Вижницький», «Черемоський». Така діяльність сприяє поєднанню теоретичних знань із практичним аналізом питань збереження природного середовища.

Значні можливості для краєзнавчого підходу містить також розділ «Природа та населення рідного краю». Саме тут Гуцульщина може бути безпосереднім об'єктом комплексного вивчення, а практичним продовженням такого вивчення може бути організація краєзнавчих екскурсій до природоохоронних територій, під час яких учні здійснюють спостереження та виконують дослідницькі завдання [3].

У 9 класі краєзнавчий матеріал про Гуцульщину доцільно інтегрувати під час вивчення господарства України. Регіон дає змогу простежити залежність господарської діяльності від природних умов гірської території. Під час вивчення первинного сектору економіки можна розглянути особливості полонинського господарства, лісокористування та традиційних форм використання природних ресурсів. У темах, присвячених вторинному сектору, доцільним є використання прикладів народних промислів: ліжникарства, бондарства, різьблення по дереву та Косівської мальованої кераміки. Вивчення третинного сектору дає можливість розглянути рекреаційне господарство, екотуризм і зелений туризм Гуцульщини.

Важливою методичною особливістю є поєднання краєзнавчого змісту із сучасними освітніми технологіями. У розроблених фрагментах уроків передбачено використання геоінформаційних ресурсів, 3D-візуалізації, інтерактивних платформ і проєктно-дослідницької діяльності. Під час вивчення рельєфу Українських Карпат запропоновано віртуальну експедицію з використанням 3D-карт, що дає змогу досліджувати орографічні особливості Гуцульщини, визначити найвищі вершини та аналізувати характер гірського рельєфу.

Платформи LearningApps і Wayground можуть використовуватися для закріплення знань, а цифрові картографічні ресурси – для візуалізації природних і господарських об’єктів. Це сприяє розвитку просторового мислення, пізнавальної активності та вмінь аналізувати й порівнювати географічні явища [2].

Окреме місце займає позакласна краєзнавча робота. Екскурсії та навчально-туристичні походи сприяють закріпленню знань, формуванню практичних умінь і відповідального ставлення до природи та культурної спадщини. Їх організація передбачає підготовчий, польовий і підсумковий етапи: визначення маршруту та дослідницьких завдань, проведення спостережень і практичної роботи, а також опрацювання зібраних матеріалів у вигляді фотозвітів, презентацій чи краєзнавчих есе.

Виокремлено нами три типи краєзнавчих маршрутів: еколого-географічний, етнографічно-господарський та історико-архітектурний. Перший передбачає дослідження природних особливостей і збереження біорізноманіття; другий – взаємозв’язку природних ресурсів із господарською спеціалізацією населення; третій – традиційної архітектури та її адаптації до умов гірського середовища.

Отже, використання краєзнавчого матеріалу про Гуцульщину ґрунтується на поєднанні змісту навчальної програми, регіонального матеріалу, цифрових технологій, проєктно-дослідницької діяльності та польових форм роботи. Залучення Гуцульщини як регіонального прикладу конкретизує теоретичні знання, активізує пізнавальну діяльність і забезпечує практичну спрямованість навчання, а екскурсійна та маршрутна робота сприяє формуванню відповідального ставлення до природної й культурної спадщини регіону.

Список використаних джерел:

1. Кабінет Міністрів України. Про затвердження Державного стандарту базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 верес. 2020 р. № 898. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text.

2. Кобернік С. Г., Коваленко Р. Р., Скуратович О. Я. Методика викладання географії в школі: навчально-методичний посібник. Київ: Навчальна книга, 2005. 319 с.

3. Кобернік С. Г., Коваленко Р. Р., Гільберг Т. Г., Паламарчук Л. Б. Географія. 6–9 кл.: модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Київ : Міністерство освіти і науки України, 2021. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Prirod.osv.galuz/Heohrafiya/Heohrafiya.6-9%20kl.Kobernik.ta.in.06.05.22.pdf.